

DOI [https://doi.org/10.32405/2218-7650-2020-14\(43\)-10-28](https://doi.org/10.32405/2218-7650-2020-14(43)-10-28)
УДК 3 78.062:316.621:005.336.5

Аверіна Катерина Сергіївна,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи

Мелітопольського державного педагогічного

університету імені Богдана Хмельницького.

Мелітополь, Україна.

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0280-0848>

e.s.averina11@gmail.com

ГАРМОНІЗАЦІЯ ВІДНОСИН УНІВЕРСИТЕТ-СТУДЕНТ ЗАСОБАМИ ПОЗНАВЧАЛЬНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНИХ ПРОФЕСІЙ

Анотація. У статті розглянуто проблемні аспекти реалізації механізму соціальної активності майбутніх фахівців соціономічних професій. Окреслено теоретичні засади міждисциплінарних підходів до вивчення освітніх впливів на розвиток соціальної активності майбутніх фахівців соціономічних професій та визначено сучасний стан науково-педагогічної думки щодо розвитку соціальної активності особистості, як форми її соціально-осмисленого буття в процесах самотворчості, комунікації та взаємодії з іншими людьми, завдяки яким уможливується та соціальна цілісність особистості.

Виявлено продуктивні стратегії аналізу процесів та розробок моделей наукового супроводу розвитку соціальної поведінки майбутніх фахівців, як членів певних професійних груп в нових умовах ринку праці. Соціальна активність є однією із провідних якостей особистості, передумовою гармонізації її відносин із суспільством і державою, стабілізує єдність цілей суспільного і державного розвитку.

У статті розкривається зміст професійних якостей майбутніх фахівців соціономічних професій, місце соціальної активності в структурі фахової підготовки педагогів, соціальних працівників та психологів, як представників соціономічного напрямку.

Аналізується характер взаємодії адміністрації закладу вищої освіти і студентів у формальних і неформальних контекстах їх залучення до активної участі у навчальній, культурній, дозвілєвій, соціальній діяльності як чинник розвитку позанавчальної соціальної активності. Деталізується змістове наповнення концепту розвитку

соціальної активності майбутнього фахівця на підструктурних рівнях взаємодії «суспільство – освіта», «освітнє середовище – особистість майбутнього фахівця» на сучасному етапі розбудови професійної освіти в Україні. Також враховано, що основу розвитку соціальної активності майбутніх фахівців соціономічних професій становлять навчальні, наукові, творчі, дозвільні, громадські види діяльності, які інституціоналізуються в межах закладів вищої освіти у студентських спільнотах: академічних групах, студентському самоврядуванні, клубах за інтересами, гуртках самодіяльності, наукових товариствах, неформальних об'єднаннях тощо.

Ключові слова: соціальна активність; майбутні фахівці соціономічних професій; розвиток позанавчальної активності; взаємодія адміністрації ЗВО і студентів, освітнє середовище.

ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. У контексті завдань сталого суспільного розвитку освіта розглядається як засіб цілісного впливу на виховання особистості, а її спрямування і рівень відображає якісний розвиток людської спільноти, можливості її діяльності, соціальної взаємодії і взаєморозуміння [1]. У сьогоденній системі професійної освіти виокремлюються різні види умов розвитку особистості майбутнього фахівця: зовнішні (матеріально-технічні, інформаційні, психологічні, організаційно-управлінські, освітні) і внутрішні (потенціал, можливості, резерви, сутнісні сили, які відображають спрямованість особистості, її здібності, досвід, рівень свідомості, інтелектуального, емоційно-вольового розвитку, готовність до діяльності та прагнення до вдосконалення), які є основним джерелом розвитку [2].

Оскільки підготовка майбутніх фахівців соціономічних професій до професійної діяльності означає підготовку до певного роду дій, з метою поліпшення якості життєдіяльності інших людей, розвиток соціальної активності майбутнього фахівця є першочерговим завданням педагогічної науки і практики. Водночас з цим вчені зазначають потребу координації і спрямування на створення відповідних умов залучення зовнішніх і внутрішніх ресурсів (як сукупності об'єктивно існуючих умов, засобів, можливостей, що можуть бути мобілізовані й використані у процесі розвитку будь-якої системи) для вирішення означеної проблеми, зокрема активізації участі у цій справі провідних агентів впливу – викладачів всіх рівнів та видів освіти – традиційної, альтернативної, позашкільної,

«неформальної» [3], а також всіх тих, хто своїм прикладом може впливати на інших людей, що потребує організації цілеспрямованої підготовки до цих процесів фахівців соціономічних професій як важливих суб'єктів взаємодії з представниками різних соціальних груп, реалізуючи освітньо-виховну й соціальну політику держави.

Отже, дослідження освітніх впливів на процес розвитку соціальної активності майбутніх фахівців як структурованої системи підготовки до реалізації професійних компетентностей дозволяє виявити перспективні стратегії й тактики педагогічного «прочитання» змісту і мотиваційних чинників розвитку соціальної активності майбутнього фахівця, зокрема якості і рівня участі в конкретних видах соціально значимої діяльності, що набуває особливої актуальності в світлі завдання модернізації освітніх програм підготовки майбутніх фахівців соціономічних професій в українських закладах вищої освіти (ЗВО) [4].

Роботи, присвячені оптимізації взаємодії суб'єктів розвитку освітнього середовища зокрема професійного спілкування і особливостей інноваційних бар'єрів у педагогічній діяльності [5], умов подолання комунікативних бар'єрів [5, с.168–176], дозволяють стверджувати що характер взаємодії адміністрації ЗВО і студентів у середовищі ЗВО відображає процеси соціального асоціювання індивідів як в формальних, так і неформальних контекстах і є важливим чинником їх залучення до активної участі в культурній, дозвільній та соціальній діяльності асоціацій та груп [6, с.5–14], а результативність такої діяльності значною мірою залежить від усвідомлення й застосування тих методологічних засад та підходів, які, розкриваючи способи організації і побудови теоретичної і практичної діяльності в певному напрямі, забезпечують її ефективність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні підходи сучасної педагогічної науки до вивчення соціальної активності особистості фахівців соціономічних професій, ґрунтується на викладених в працях О. Акімової, В. Галузяк, Т. Рогової, Л. Савенкової, В. Суворова, В. Фрицюк, В. Штифурак, М. Шукиної, О. Ярошинської, та багатьох інших педагогічних концептах. Соціальна активність як складова професійної діяльності соціономічного спрямування розглянута в працях Г. Абрамової, В. Афанасьєва, В. Бодрова, Є. Климова М. Лукашевич, О. Саннікової та інших.

Значимими для дослідження є опрацювання вітчизняними і зарубіжними науковцями питань розвитку соціальної компетентності майбутнього фахівця в умовах впровадження компетентісного підходу в організації освітнього процесу в сучасному ЗВО (В. Андрущенко Т. Дюран, О. Овчарук, Н. Сегеда та інші); розвитку соціальної активності та соціальної

компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій у контекстах сучасних видозмін освітнього середовища (Р. Кеттел, Д. Макклеланд, Дж. Равен, У. Канінг); педагогічних умов підготовки майбутніх фахівців соціономічного профілю в ЗВО (О. Адаменко, В. Курила, А. Литвин, Ю. Шинкарук та багатьох інших).

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Метою даної роботи є характеристика освітньо-середовищних чинників розвитку соціальної активності особистості та емпіричне дослідження характеру взаємодії між адміністрацією ЗВО і студентами – майбутніми фахівцями соціономічних професій.

Відповідно до зазначеної мети у статті поставлено такі **завдання**:

- розглянути теоретичні та методологічні підходи до вивчення соціальної активності;
- визначити характер взаємодії між адміністрацією навчального закладу і студентами стосовно позанавчальної активності;
- виокремити різновиди бажаної взаємодії між адміністрацією закладу освіти (викладачами) і студентами (молоддю);

Розгляд розвитку соціальної активності особистості майбутніх фахівців соціономічних професій ґрунтується на використанні широкого спектру методів та науковому узгодженні впливів різноманітних чинників розвитку просоціального спрямування навчальної і позанавчальної діяльності. У емпіричній частині дослідження використано метод письмового опитування (анкетування) з подальшим описовим та факторним аналізом отриманих даних.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ / THE THEORETICAL BACKGROUNDS

Для сучасної педагогічної науки та освітньої практики надзвичайно важливим є створення різних форм культурно-освітнього середовища та проектування педагогічних умов для соціалізації особистості «у просторі культури і часі історії» [7, с. 257]. Вивчення соціальної практики, вказує на залежність зміни способу діяльності індивіда від впливів умов і ситуацій, в яких ця діяльність здійснюється, тому в контексті педагогічного дослідження важливою є думка, що оскільки індивіди вибирають ту чи іншу форму участі в суспільному житті з певних підстав, набувають ваги персональні чинники на ці процеси: свідомість, відповідальність, зобов'язання, відданість, ідентифікація та ін. [8, с. 220].

Оскільки індивіди вибирають ту чи іншу форму участі в суспільному житті з певних підстав, і яка може бути мало відповідною стандартам формальних інституцій, установ і процесів управління, згідно обраним концепціям соціальної участі, дослідниками вивчаються як самі організації, так і чинники, що впливають на ці процеси: свідомість, відповідальність, зобов'язання, відданість, ідентифікацію та ін. До причин можливої неучасті молоді у активній суспільній взаємодії на практиці відносять наступні причини: різні цінності; різні стилі спілкування; різні рівні та типи досвіду; брак навичок; патерналізм до молодих людей з боку дорослих; недовіра між дорослими та молоддю; відсутність методів та принципів всередині організацій, дружніх до молоді; переконання в тому, що нічого не зміниться, навіть якщо молода людина буде брати участь. Досвід роботи тих організацій, що вже працюють у таких суспільних середовищах, засвідчує існування ефективних способів подолання зазначених перешкод. [9, с. 152].

Результати дослідження дозволяють констатувати, що одним з визначальних параметрів вивчення продуктивності соціальної активності майбутніх фахівців на етапі здобуття професійної освіти виступає рівень соціальної суб'єктності майбутніх фахівців соціономічних професій, оскільки головним чинником мінімізації ризиків професійної самореалізації випускників ЗВО у майбутньому є не лише наявні ресурси (освітні, економічні, культурні, психічні), а й суб'єктивне сприйняття ризиків самореалізації, а також налаштованість та реальні дії щодо їхнього подолання, що в свою чергу, потребує відповідно орієнтованого педагогічного супроводу.

У вказаному контексті на підставі аналізу різних концепцій та поглядів дослідники пропонують модифіковані варіанти моделі професійної самоактуалізації з урахуванням можливостей і індивідуальних особливостей особистості майбутнього фахівця в професійній діяльності, в яких процес самоактуалізації майбутнього фахівця змістовно спрямовується насамперед на усвідомлення власних професійно значущих індивідуально-креативних особливостей що сприяють досягненню системних особистісних перетворень [10, с. 394]. Отже, актуальними є дослідження рольових відносин, в яких індивід встановлює різноманітні зв'язки з навколишнім соціальним середовищем, оскільки всі зазначені види і форми взаємодії майбутніх фахівців мають поширення як в освітянському середовищі, так і за його межами, а участь в діяльності суспільних та громадських організацій достатньо чітко характеризує ступінь розвиненості набутих у ЗВО соціалізаційних навичок та соціальної

активності, зокрема навичок соціальної участі, як одного з важливих компонентів життєдіяльності сучасної людини [11].

Модель, запропонована Марком Янсом та Куртом Де Бекером, вказує на те, що основу для участі повинна складати проблематика суспільної участі (тема, напрям, завдання, які безпосередньо пов'язані з повсякденним життям молодих людей та становлять для них певний інтерес); участь повинна ґрунтуватися на можливостях (участь у суспільному житті вимагає від молоді певних знань, вмінь і навичок); проекти та ініціативи суспільної участі молоді повинні відповідати їхнім можливостям та гарантувати отримання відповідних вмінь і навичок, які на даний момент у них відсутні; участь має базуватися на зв'язку і поєднанні із суспільством, групами, громадами, ідеями, рухами», що на думку дослідників передбачає «допомогу в керуванні та формуванні» [12, с. 2].

Беручи до уваги наведені вище виявлені в аналізі міждисциплінарних напрацювань якісні маркери форм реалізації соціальної активності майбутніх фахівців соціономічних професій [13, с. 176], з метою виявлення соціально-середовищних чинників активізації соціальної активності фахівців соціономічних професій проведено дослідження, що ґрунтується на класифікації рівнів участі молоді у проектах, організаціях або спільнотах за 8-рівневою моделлю «Сходинок участі» молоді у проектах, організаціях або спільнотах Роджера Харта [14] та п'ятиступеневою моделлю участі Г. Шиєра [15, с. 100], яку укладають співвідношення рівня відкритості, можливостей і зобов'язань учасників активної соціальної взаємодії.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

У дослідженні соціальної активності майбутніх фахівців соціономічних професій взяли участь 610 студентів чотирьох вітчизняних ЗВО – Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (13,7% студентів), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (43,5%), Київського університету імені Бориса Грінченка (13,5%), Чернігівського національного технологічного університету (29,2%).

Усі респонденти добувають соціономічні професії: 26,1% студентів навчаються за фахом «Соціальна робота», 29,9% – за фахом «Психологія»/«Практична психологія», 14,3% – «Початкова освіта», 11,5% – «Маркетинг», 6,5% – «Дошкільна освіта», 3,5% – «Менеджмент», 3,3% – «Соціальна педагогіка», решта – «Економіка», «Готельно-ресторанна справа», «Журналістика». Стандартна похибка щодо загальних даних не

перевищує 4% при 95% довірчому інтервалі.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

Для визначення характеру взаємодії між адміністрацією закладу освіти і студентами стосовно позанавчальної активності респондентам, із використанням номінальної шкали, пропонувалося розглянути різні варіанти взаємодії між адміністрацією закладу освіти (викладачами) і студентами (молоддю) стосовно позанавчальної активності, та обрати один із наведених варіантів, що загалом і зараз описує характер цієї взаємодії у їхньому закладі освіти та, окремо, варіант бажаного для них стану взаємодії між студентами і викладачами.

Для визначення реального та бажаного характеру взаємодії між адміністрацією освітнього закладу і студентами стосовно позанавчальної активності респондентам пропонувалося розглянути різні варіанти взаємодії між адміністрацією закладу освіти (викладачами) і студентами (молоддю) стосовно позанавчальної активності та обрати один із наведених варіантів, що загалом і зараз описує характер цієї взаємодії у їхньому закладі освіти та, окремо, варіант бажаного для них стану взаємодії між студентами і викладачами (див. рис.).

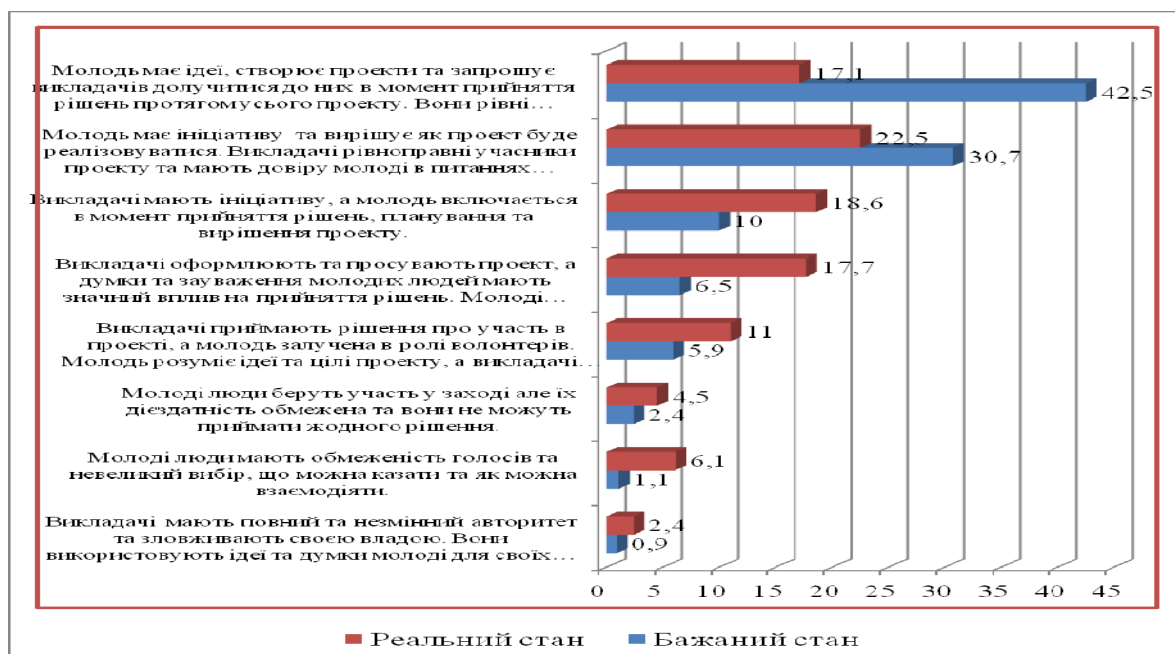

Рис. Варіанти взаємодії між адміністрацією закладу освіти (викладачами) і студентами (молоддю) стосовно позанавчальної активності

Найбільш поширеними варіантами існуючої взаємодії між адміністрацією закладу освіти (викладачами) і студентами (молоддю) стосовно позанавчальної активності виявилися варіанти, за яких молодь керує та ініціює дії – «Молодь має ініціативу та вирішує як проект буде реалізовуватися. Викладачі рівноправні учасники проекту та мають довіру молоді в питаннях керівництва» (на нього вказали 22,5% студентів) та коли викладачі-ініціатори розділяють рішення із молоддю – «Викладачі мають ініціативу, а молодь включається в момент прийняття рішень, планування та вирішення проекту» (засвідчено 18,6% студентів).

Відмінності у розповсюдженості вказаних варіантів взаємодії між адміністрацією закладу освіти і студентами стосовно позанавчальної активності статистично не значущі. Наступні два варіанти, а саме ті, за яких «Викладачі оформлюють та просувають проект, а думки та зауваження молодих людей мають значний вплив на прийняття рішень. Молоді люди отримують зворотній зв'язок з приводу своїх пропозицій» (17,7% студентів) та «Молодь має ідеї, створює проекти та запрошує викладачів долучитися до них в момент прийняття рішень протягом усього проекту. Вони рівні партнери» (17,1%) менш розповсюджені, порівняно із варіантом за якого молодь керує та ініціює дії.

Кожен десятий респондент (11%) вказав на популярність варіанту взаємодії, за якого молодь залучена до процесу, але не проінформована про деталі – «Викладачі приймають рішення про участь в проекті, а молодь залучена в ролі волонтерів. Молодь розуміє ідеї та цілі проекту, а викладачі поважають їх погляди».

Інші способи взаємодії розповсюджені досить рідко, на межі статистичної похибки: символічна участь, з метою створення рівних можливостей – «Молоді люди мають обмеженість голосів та невеликий вибір, що можна казати та як можна взаємодіяти» (6,1%); присутність студентів для «галочки», коли вони беруть участь у заході але їх дієздатність обмежена та вони не можуть приймати жодного рішення (4,5%); маніпуляція студентами «Викладачі мають повний та незмінний авторитет та зловживають своєю владою. Вони використовують ідеї та думки молоді для своїх власних цілей» (2,4%).

Найбільш розповсюдженими варіантами бажаної взаємодії між адміністрацією закладу освіти (викладачами) і студентами (молоддю) стосовно позанавчальної активності виявилися два варіанти (підтримані загалом 73,2% студентів), за яких молодь та викладачі приймають рішення разом: «Молодь має ідеї, створює проекти та запрошує викладачів долучитися до них в момент прийняття рішень протягом усього проекту.

Вони рівні партнери» (засвідчено 42,5% студентів), або ж молодь керує та ініціює дії: «Молодь має ініціативу та вирішує як проект буде реалізовуватися. Викладачі рівноправні учасники проекту та мають довіру молоді в питаннях керівництва» (на нього вказали 30,7% студентів). Кожному десятому студенту (10%) до вподоби такий різновид взаємодії, коли викладачі-ініціатори розділяють рішення із молоддю: «Викладачі мають ініціативу, а молодь включається в момент прийняття рішень, планування та вирішення проекту».

Інші варіанти взаємодії між адміністрацією закладу освіти і студентами стосовно позанавчальної активності, коли ініціатива йде від викладачів, теж малопопулярні. Ситуація, за якої «Викладачі оформлюють та просувають проект, а думки та зауваження молодих людей мають значний вплив на прийняття рішень. Молоді люди отримують зворотній зв'язок з приводу своїх пропозицій» до вподоби лише 6,5% студентів. Становище, за якого молодь залучена до процесу але не проінформована про деталі – «Викладачі приймають рішення про участь в проекті, а молодь залучена в ролі волонтерів. Молодь розуміє ідеї та цілі проекту, а викладачі поважають їх погляди» викликало прихильність 5,9% опитаних.

Практично небажаними способами взаємодії респонденти визнають символічну участь, з метою створення рівних можливостей (2,4%); присутність студентів для «галочки», коли вони беруть участь у заході але їх дієздатність обмежена та вони не можуть приймати жодного рішення (1,1%); маніпуляції студентами та зловживання викладачами своєю владою (0,9%).

Серед різновидів бажаної взаємодії між адміністрацією закладу освіти (викладачами) і студентами (молоддю) стосовно позанавчальної активності можемо умовно виокремити три основних:

1. Молодь із адміністрацією закладу освіти – рівноправні партнери (варіанти: «Молодь має ідеї, створює проекти та запрошує викладачів долучитися до них в момент прийняття рішень протягом усього проекту. Вони рівні партнери» та «Молодь має ініціативу та вирішує як проект буде реалізовуватися. Викладачі рівноправні учасники проекту та мають довіру молоді в питаннях керівництва»);

2. Молодь є «молодшим партнером» адміністрації закладу освіти, ініціатива та керівництво за викладачами: «Викладачі мають ініціативу, а молодь включається в момент прийняття рішень, планування та вирішення проекту» або «Викладачі оформлюють та просувають проект, а думки та зауваження молодих людей мають значний вплив на прийняття рішень. Молоді люди отримують зворотній зв'язок з приводу своїх

пропозицій» або «Викладачі приймають рішення про участь в проекті, а молодь залучена в ролі волонтерів. Молодь розуміє ідеї та цілі проекту, а викладачі поважають їх погляди»;

3. Молодь у взаємодії виконує символічну або формальну роль або ж роль об'єкту управління, владно-виховних маніпуляцій.

Дані про зв'язок вибору студентами того чи іншого різновиду бажаної взаємодії між викладачами та студентами у позанавчальній активності та їхніми академічними характеристиками представлено у (табл.). Серед тих, хто навчається в магістратурі, менше студентів що обирають рівноправне партнерство (62,8%) як вид бажаної взаємодії між викладачами та студентами у позанавчальній активності, порівняно із студентами 1–4 курсів і, відповідно більше таких студентів, що обирають варіант взаємодії, за якого вони є об'єктом впливу (14%).

Таблиця

Різновиди бажаної взаємодії між викладачами та студентами у позанавчальній активності та академічні характеристики студентів

Критерії академічних характеристик опитуваних	Різновиди бажаної взаємодії між викладачами та студентами (%)			Критерій χ^2 Пірсона	
	Рівноправне партнерство	Молодше партнерство	Об'єкт управління	χ^2	p
1	2	3	4	5	6
Всі студенти	73,2	22,4	4,4		
1–2 курс	76,9	19,9	3,2	13,2	0,010
3–4 курс	72,0	24,9	3,1		
Магістратура	62,8	23,3	14,0		
До 2-х годин на ДЗ	68,5	27,0	4,5	5,1	0,279
Більше ніж 2 години на ДЗ	76,2	19,4	4,4		
Бюджетна	75,2	21,3	3,5	1,2	0,550
Контрактна	71,9	22,8	5,4		

Продовження таблиці

1	2	3	4	5	6
Соціальна робота і соціальна педагогіка	68,9	25,2	5,9	7,3	0,291
Психологія	72,9	24,1	3,0		
Економічні спеціальності	76,7	22,2	1,1		
Освіта початкова і дошкільна	77,6	16,3	6,1		
Задовільно	55,8	34,9	9,3	8,1	0,090
Добре	74,9	21,9	3,3		
Відмінно	74,9	21,2	3,9		

Студентів що обирають рівноправне партнерство більше серед тих, хто витрачає на підготовку домашніх завдань, в середньому, більш ніж дві години (76,2%), здобуває фах «Початкова освіта» або «Дошкільна освіта» (77,6%), навчається на «відмінно» і «добре» (74,9%), порівняно із тими, хто витрачає на підготовку домашніх завдань, в середньому, менше двох годин (68,5%), здобуває фах соціального працівника або соціального педагога (68,9%), має «задовільну» академічну успішність (55,8%).

Різновиди бажаної взаємодії між викладачами та студентами у позанавчальній активності статистично значимо не пов'язані із соціально-демографічними характеристиками студентів, окрім вікових.

Отже, проведений аналіз дозволяє стверджувати, що креативний потенціал застосування характеристик взаємодії середовища ЗВО і студента як чинників розвитку соціальної активності щодо представників соціономічних професій полягає у можливості значного розширення спектру індивідуальної і групової соціальної активності особистості майбутнього фахівця через залучення до наукового інструментарію педагогічної освіти напрацювань теорії соціальної взаємодії, соціальної комунікації, соціальної відповідальності до розгляду сучасних соціальних і професійно-освітніх практик з метою підвищення ролі освітніх процесів у соціальних змінах.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Розглянуті теоретичні та методологічні підходи до вивчення соціальної активності, які ґрунтуються на низці концептів сучасної соціо-гуманітарної науки і здійснюється на основі теоретичного (соціокультурного) осмислення взаємодії між суб'єктами освітнього

процесу, дозволяють констатувати, що неодмінною умовою реалізації в сфері вищої професійної освіти вказують на важливість застосування принципів комунікаційного підходу до розгляду структури соціальної активності особистості майбутнього фахівця соціономічних професій в контексті соціальної взаємодії в конкретних ЗВО.

Згідно результатів емпіричного дослідження характеру взаємодії між адміністрацією закладу освіти і студентами стосовно позанавчальної активності студентів встановлено, що найбільш поширеними варіантами існуючої взаємодії між адміністрацією закладу освіти (викладачами) і студентами (молоддю) стосовно позанавчальної активності виявилися варіанти, за яких молодь керує та ініціює дії – «Молодь має ініціативу та вирішує як проект буде реалізовуватися. Викладачі рівноправні учасники проекту та мають довіру молоді в питаннях керівництва» (на нього вказали 22,5% студентів) та коли викладачі-ініціатори розділяють рішення із молоддю – «Викладачі мають ініціативу, а молодь включається в момент прийняття рішень, планування та вирішення проекту» (18,6% студентів).

Наступні два варіанти, а саме ті, за яких «Викладачі оформлюють та просувають проект, а думки та зауваження молодих людей мають значний вплив на прийняття рішень. Молоді люди отримують зворотній зв'язок з приводу своїх пропозицій» (17,7% студентів) та «Молодь має ідеї, створює проекти та запрошує викладачів долучитися до них в момент прийняття рішень протягом усього проекту. Вони рівні партнери» (17,1%) менш розповсюджені, порівняно із варіантом за якого молодь керує та ініціює дії. Кожен десятий респондент (11%) вказав на популярність варіанту взаємодії, за якого молодь залучена до процесу але не проінформована про деталі – «Викладачі приймають рішення про участь в проекті, а молодь залучена в ролі волонтерів. Молодь розуміє ідеї та цілі проекту, а викладачі поважають їх погляди». Інші способи взаємодії розповсюджені досить рідко, на межі статистичної похибки: символічна участь, з метою створення рівних можливостей, присутність студентів для «галочки», коли вони беруть участь у заході але їх дієздатність обмежена та вони не можуть приймати жодного рішення, маніпуляція студентами.

Отже, розгляд характеристик взаємодії адміністрації і студентів ЗВО дозволяє виявити регуляторні чинники особистої соціальної активності згідно професійних норм й вимог та деталізувати змістове наповнення концепту соціальної активності майбутнього фахівця на різних підструктурних рівнях розгортання соціальної активності особистості в контекстах взаємодії «суспільство – освіта», «освітнє середовище –

особистість майбутнього фахівця» на сучасному етапі розбудови професійної освіти в Україні та залучити соціально-комунікативні принципи реалізації адаптаційного механізму соціально активної особистості до нової соціокультурної реальності, як потенціал її саморозвитку та ресурсу гармонізації взаємин суб'єктів соціальної дії.

Вищенаведене обґрунтовує необхідність виявлення особистісних рівня самоусвідомлення особистістю власних станів, дій, властивостей впливу цих дій в контекстах її соціальних зв'язків для успішної розробки моделі педагогічного супроводу розвитку соціальної активності фахівця соціономічної професії, що зумовлює потребу комплексного підходу до розгляду проблеми на засадах особистісно орієнтованої спрямованості сучасної професійної освіти з урахуванням потреби різнорівневого, постійно оновлюваного змісту навчання, виховання та застосування різноманіття технологій.

Перспективи подальших досліджень. Встановлено, що основу розвитку соціальної активності майбутніх фахівців соціономічних професій в період здобуття фаху становлять навчальні, наукові, творчі, дозвільні, громадські види діяльності, які інституціоналізуються в межах закладів вищої освіти у студентських спільнотах: академічних групах, студентському самоврядуванні, клубах за інтересами, гуртках самодіяльності, наукових товариствах, неформальних об'єднаннях тощо.

Розглянуті теоретичні міждисциплінарні дослідження акцентують увагу на духовно ціннісних і мотиваційних чинниках розвитку соціальної активності як складного інтегративного комплексу спонукань до просоціальної дії, що потребує:

- виявлення особистісних рівнів самоусвідомлення особистістю власних станів, дій, властивостей впливу цих дій в контекстах її соціальних зв'язків для успішного розроблення моделі педагогічного супроводу розвитку соціальної активності фахівця соціономічної професії.

- виявлення чинників створення педагогічних умов розвитку особистісних характеристик здобувачів ціннісно-мотиваційного порядку, що має ґрунтуватися на перегляді змістовних характеристик підходів, методів і процедур освітнього процесу та впровадженні ефективних організаційних і управлінських умов забезпечення розвитку соціальної активності особистості майбутнього фахівця в умовах чинної освітньої системи професійної підготовки.

Гармонізація відносин університет-студент засобами поза навчальної соціальної активності поєднує педагогічні види забезпечення розвитку соціальної активності майбутнього фахівця та визнання права

особистості на самостійний вибір способів реалізації своїх соціально-професійних функцій, прийняття особистістю повної відповідальності за якість професійного становлення та реалізації свого соціального потенціалу, що зумовлює потребу комплексного підходу до розгляду проблеми на засадах особистісно орієнтованої спрямованості сучасної професійної освіти з урахуванням потреби різноманітного, постійно оновлюваного змісту навчання, виховання та застосування різноманітних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] United Nations Sustainable Development. Agenda 21: *United Nations Conference on Environment and Development (Rio de Janeiro, Brazil, June 3–14, 1992)*. 351 p.
URL: http://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda_21.pdf
- [2] «Переглянута Європейська Хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті», *Конгрес місцевих та регіональних рад Ради Європи, травень, 2003*. URL: <https://rm.coe.int/168071b58f>
- [3] К. С. Аверіна, «Фактори формування соціальної активності майбутніх фахівців соціономічних професій», *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*, Вип. 3, с. 171–182, 2019.
- [4] К. С. Аверіна, «Участь у просоціальній діяльності як складова розвитку соціальної активності майбутніх фахівців соціономічних професій», *Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць; Серія: Педагогічні науки*, Вип. 12(41), с. 10–29, 2020.
- [5] О. О. Дейнеко, «Соціально-професійні плани сучасного українського студентства в контексті ризик-стратегій: перспективи емпіричної розвідки», *Вісник Харківського національного ун-ту імені В. Н. Каразіна: зб. наук. праць; Серія: Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи*, Вип. 29, № 993, с. 168–176, 2012.
- [6] К. С. Аверіна, «Неформальні об'єднання як крок до життєвого самовизначення студентської молоді», *Науковий огляд*, Вип. 1(22), с. 5–14, 2016.
URL: <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/issue/viewFile/42/27>
- [7] І. Д. Бех, *Особистісно зорієнтоване виховання: наук.-метод. посіб.* Київ,

Україна: ІЗМН, 1998, 204 с.

- [8] W. K. Warner, «Problems of participation», *Journal of cooperative extension*, № 4, p. 219–228, 1965.
- [9] C. Griffin, «Challenging assumptions about youth political participation: critical insights from Great Britain. Revisiting youth political participation», *Challenges for research and democratic practice in Europe*; Forbrig J. (ed.). Council of Europe, 2005, p. 152.
- [10] К. А. Поселецька, «Професійна самореалізація студентської молоді як педагогічна проблема», *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць*, Вип. 35. Київ – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2013, с. 392–396.
- [11] Н. І. Жигайло, *Психолого-педагогічні основи професійної адаптації майбутніх фахівців: монографія*; Г. П. Васянович, Ред. Львів, Україна: Вид-во «Сполом», 2008, 464 с.
- [12] M. Jans, K. De Backer, *Youth and social participation. Elements for a practical theory*. Brussels: Flemish Youth Council JeP, 2002, p. 2.
- [13] Н. Г. Городецька, «Психологічні особливості подолання інноваційних бар'єрів у педагогічній діяльності», дис. канд. наук: 19.00.07. Київ, 2009, 225 с.
- [14] R. Hart, *Children's participation from tokenism to citizenship*. Florence: UNICEF Innocenti Research Centre, 1992.
- [15] J. Dalrymple, J. Boylan, *Effective Advocacy in Social Work*. 2013, 208 p., p. 100.

HARMONIZATION OF UNIVERSITY-STUDENT RELATIONS MEANS OF EXTRACURRICULAR SOCIAL ACTIVITY OF SOCIONOMIC PROFESSIONALS

Kateryna Averina,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of Preschool Education
and Social Work Department Bogdan Khmelnytsky
Melitopol State Pedagogical University.
Melitopol, Ukraine.

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0280-0848>
e.s.averina11@gmail.com

Abstract. The article considers the problematic aspects of the implementation of the mechanism of social activity of future specialists of socionomic professions. Theoretical principles of interdisciplinary approaches to the study of educational influences on the development of

social activity of future specialists of socio-economic professions are outlined. The current state of scientific and pedagogical thought on the development of social activity of the individual as a form of his socially meaningful existence in the processes of self-creation, communication and interaction which enables the social integrity of the individual.

Productive strategies of process analysis and development of scientific support models of development of social behavior of future specialists as members of certain professional groups in the new conditions of the labor market are revealed. Social activity is one of the leading qualities of the individual, a prerequisite for the harmonization of its relations with society and the state, stabilizes the unity of the goals of social and state development.

The article reveals the content of professional qualities of future specialists of socio-economic professions, the place of social activity in the structure of professional training of teachers, social workers and psychologists as representatives of the socio-economic direction.

The nature of interaction between the administration of higher education and students in formal and informal contexts of their involvement in active participation in educational, cultural, leisure, social activities as a factor in the development of extracurricular social activity is analyzed. The content of the concept of development of social activity of the future specialist at substructural levels of interaction «society – education», «educational environment – the personality of the future specialist» at the present stage of development of vocational education in Ukraine is detailed. It is also taken into account that the basis for the development of social activity of future specialists in socio-economic professions are educational, scientific, creative, leisure, social activities that are institutionalized within higher education institutions in student communities: academic groups, student government, interest clubs, amateur groups, scientific societies, informal associations, etc.

Keywords: social activity; future employees of socio-economic activity; responsible for activity; activity of free economic zone administration and work, educational sphere.

ГАРМОНИЗАЦІЯ ОТНОШЕНИЙ УНИВЕРСИТЕТ-СТУДЕНТ СРЕДСТВАМИ ВНЕУЧЕБНОЙ СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ СПЕЦИАЛИСТОВ СОЦИОНОМИЧЕСКИХ ПРОФЕССИЙ

Аверина Екатерина Сергеевна,

кандидат педагогических наук,
доцент кафедры дошкольного образования и
социальной работы Мелитопольского государственного
педагогического университета имени Богдана Хмельницкого.
Мелитополь, Украина.

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0280-0848>
e.s.averina11@gmail.com

Аннотация. В статье рассмотрены проблемные аспекты реализации механизма социальной активности будущих специалистов социологических профессий. Определены теоретические основы междисциплинарных подходов к изучению образовательных воздействий на развитие социальной активности будущих специалистов социологических профессий и определены современное состояние научно-педагогической мысли по развитию социальной активности личности, как формы ее социально-осмысленного бытия в процессах самотворчества, коммуникации и взаимодействия с другими людьми, благодаря которым становится возможным и социальная целостность личности.

Выявлено продуктивные стратегии анализа процессов и разработок моделей научного сопровождения развития социального поведения будущих специалистов, как членов определенных профессиональных групп в новых условиях рынка труда. Социальная активность является одной из ведущих качеств личности, предпосылкой гармонизации ее отношений с обществом и государством, стабилизирует единство целей общественного и государственного развития.

В статье раскрывается содержание профессиональных качеств будущих специалистов социологических профессий, место социальной активности в структуре профессиональной подготовки педагогов, социальных работников и психологов, как представителей социологических направлений.

Анализируется характер взаимодействия администрации учреждения высшего образования и студентов в формальных и неформальных контекстах их привлечения к активному участию в учебной, культурной, досуговой, социальной деятельности как

фактор развития внеучебной социальной активности. Детализируется содержательное наполнение концепта развития социальной активности будущего специалиста на подструктурных уровнях взаимодействия «общество – образование», «образовательная среда – личность будущего специалиста» на современном этапе развития профессионального образования в Украине. Также учтено, что основу развития социальной активности будущих специалистов социономических профессий составляют учебные, научные, творческие, досуговые, общественные виды деятельности, институционализируются в пределах высших учебных заведений в студенческих сообществах: академических группах, студенческом самоуправлении, клубах по интересам, кружках самодеятельности, научных обществах, неформальных объединениях и тому подобное.

Ключевые слова: социальная активность; будущие специалисты социономических профессий; развитие внеучебной активности; взаимодействие администрации ВУЗа и студентов, образовательное пространство.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] United Nations Sustainable Development. Agenda 21: United Nations Conference on Environment and Development (Rio de Janeiro, Brazil, June 3–14, 1992). 351 p.
URL: http://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda_21.pdf
- [2] «Perehlianuta Yevropeiska Khartiia pro uchast molodi v mistsevomu ta rehionalnomu zhytti», Konhres mistsevyykh ta rehionalnykh rad Rady Yevropy, traven, 2003. URL: <https://rm.coe.int/168071b58f>
- [3] K. S. Averina, «Faktry formuvannia sotsialnoi aktyvnosti maibutnikh fakhivtsiv sotsionomichnykh profesii», Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Serii: Pedahohichni nauky, Vyp. 3, s. 171–182, 2019.
- [4] K. S. Averina, «Uchast u prosotsialnii diialnosti yak skladova rozvytku sotsialnoi aktyvnosti maibutnikh fakhivtsiv sotsionomichnykh profesii», Visnyk pisliadyplomnoi osvity: zb. nauk. prats; Serii: Pedahohichni nauky, Vyp. 12(41), s. 10–29, 2020.
- [5] O. O. Deineko, «Sotsialno-profesiini plany suchasnoho ukrainskoho studentstva v konteksti ryzyk-stratehii: perspektyvy empirychnoi

rozvidky», Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho un-tu imeni V. N. Karazina: zb. nauk. prats; Serii: Sotsiologichni doslidzhennia suchasnoho suspilstva: metodolohiia, teoriia, metody, Vyp. 29, № 993, s. 168–176, 2012.

- [6] K. S. Averina, «Neformalni obiednannia yak krok do zhyttievoho samovyznachennia studentskoi molodi», Naukovyi ohliad, Vyp. 1(22), s. 5–14, 2016.
URL: <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/issue/viewFile/42/27>
- [7] I. D. Bekh, Osobystisno zoriientovane vykhovannia: nauk.-metod. posib. Kyiv, Ukraina: IZMN, 1998, 204 s.
- [8] W. K. Warner, «Problems of participation», Journal of cooperative extension, № 4, p. 219–228, 1965.
- [9] C. Griffin, «Challenging assumptions about youth political participation: critical insights from Great Britain. Revisiting youth political participation», Challenges for research and democratic practice in Europe; Forbrig J. (ed.). Council of Europe, 2005, p. 152.
- [10] K. A. Poseletska, «Profesiina samorealizatsiia studentskoi molodi yak pedahohichna problema», Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy: zb. nauk. prats, Vyp. 35. Kyiv – Vinnytsia: TOV firma «Planer», 2013, s. 392–396.
- [11] N. I. Zhyhailo, Psykholoho-pedahohichni osnovy profesiinoi adaptatsii maibutnikh fakhivtsiv: monohrafiia; H. P. Vasianovych, Red. Lviv, Ukraina: Vyd-vo «Spolom», 2008, 464 s.
- [12] M. Jans, K. De Backer, Youth and social participation. Elements for a practical theory. Brussels: Flemish Youth Council JeP, 2002, p. 2.
- [13] N. H. Horodetska, «Psykhologichni osoblyvosti podolannia innovatsiinykh barrieriv u pedahohichnii diialnosti», dys. kand. nauk: 19.00.07. Kyiv, 2009, 225 s.
- [14] R. Hart, Children's participation from tokenism to citizenship. Florence: UNICEF Innocenti Research Centre, 1992.
- [15] J. Dalrymple, J. Boylan, Effective Advocacy in Social Work. 2013, 208 p., p. 100.

*Стаття надійшла до редакції
29 вересня 2020 року*